

# UNITÁRIUS ÉRTESETŐ

Az Unitárius Egyház — Budapesti Unitárius Egyházközség — Unitárius Misszióház hivatalos havi tudósítója

Felelős szerkesztő: Dr. Iván László

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Koháry-u. 4. Telefon: Aut. 17—4—24. Előfizetési ára egész évre 4—P, amely beklíndhető a budapesti unitárius egyházközség 30.400 sz. postacsekkszámlájára.

## Kossuth és az unitarizmus.

Mint előző számunkban már jeleztük a fenti cím alatt tartott a Dávid Ferenc Egylet januári estélyén érdekes szabad előadást Kovács Kálmán tanár, volt püspöki titkár, egyházi referens, melynek keretében bemutatta és ismertette bő szemelvényekben Kossuth Lajosnak mai számunkban részben közölt levelét. Ezekben a sorokban Kovács tanár előadásának összefoglalását adjuk, mely a levélhez érdekes keretül és magyarázatul szolgált. Az előadó bevezetőül megemlítette, hogy előadásának tárgya egy levél, melyet a legnagyobb szellemóriások egyike, a magyar szabadság eszméjének igazi megtestesítője, a nemzeti gondolat legnagyobb harcosa, a legendák hőse Kossuth Lajos intézett az udvarhelyi Fiafalva község zsupfedeles házából elindult és egyszerű, harsnyás székely legénykéből világot járt professzorral Kovács János, akkori főtanodai igazgató-tanárhoz. A levél ötven éve szent ereklyéje egy családi otthonnak és annak einkográfiai hű másolatát nyújtotta át Kovács Kálmán a család nevében a közönségnek, hogy kézről-kézre adva alkalma legyen gyönyörködni a levélíráskor már nyolcvannégy éves szent öregnek szabályos szép gyöngybetűiben. Kossuth és az unitarizmus címre önkéntelenül felvetődik a kérdés, amit egy tekintélyes budapesti lap neves munkatársa fel is tett, hogy jössze Kossuth és az unitarizmus, mikor Kossuth evangélikus volt. Erre a kérdésre felel a levél. Azt ugyanis általában tudja a magyar közönség, hogy Kossuth lutheránus volt, hogy vallásos nevelésben részesült, erről beszél a kegyesrendiek sátoraljaujhelyi ősi ebédlőjének újab-

ban készült freskója mely azt a jelenetet ábrázolja, mikor a kis Kossuthot szerető szülői kezek bevezetik a piarista atyák iskolájába. Mindenki ismeri a régi híres színes nyomatot, mely annyi ház falának volt díszje: Kossuth imája a kápolnai csatatéren, de vajmi csekély volt Kossuth vallásos felfogásáról az emberek ismerete.

Mielőtt az előadó a levél ismertetésével felene a felvetődő kérdésekre, szükségesnek találta megokolni, miért jelentkezett előadásra. Nemsokára Kolozsvárról történt felköltözése után jelent meg az Unitárius Értesítőben Iván László szerkesztőnek keserű hangú feljajdulása azon, hogy a magyar irodalom egy már jelentékeny munkása az unitárius egyház megalapítójának, Dávid Ferencnek reformátori munkásságát sértő modorban jellemezte egy értekezésében. Az eredmény meg volt, mert az illető egy. tanár sajnálkozását fejezte ki és így az ügy legalább is az unitárius közönség előtt elintéződött. Az előadó szerkesztőnk önérzetes cikkének olvasásakor önkéntelenül a Kossuth levélre tekintett és elgondolta, hogy az unitáriusok — talán nagy szerénységükben — mennyire nem tartották és nem tartják szükségesnek a nagy szellemeknek az unitárius hitről és unitáriusokról nyilvánított felfogását a világ elé tárni, vagy legalább a maguk körében az önérzet emelésére általánosan ismeretessé tenni. Nemsokára ezután alkalma volt Hegedüs Lórántnak két nagyszerű Kossuth-előadását hallania, melyekben fáradságot nem ismerő kutatásai alapján olyan káprázatos új színekkel festett képet, hogy hallgatósága elámulva lát-

ta be, minő mulasztás terheli a magyarságot azért, hogy Kossuth gondolatvilágának feltárását elhanyagolják. Ezért tartotta érdemesnek ennek a levélnek újabb ismertetését. A levél előzményéről megemlítette, hogy Kovács János tanárnak amerikai útjában adta át özv. Stearns Mária asszony Kossuth édesanyjának daguerreotyp arcképét, melyet ő Kossuth Emiliától kapott megőrzésre, mikor nála már érezte halálát. A levél egyes részeinek felolvasása után, ismertette előadó *Bixby Jakabnak*, a meadvillei teologia hires bölcsészeti tanárának ugyancsak Kovács János tanárhoz küldött levelét (Ker. Magvető, 1884. évfolyam 317. l.) melyben reflektál Kossuth levelére és így ír: „sajnálatl kellett látnom, hogy hazájok nagy fia téves értesülés után abban a hiedelemben van, hogy az unitárius vallás az Egyesült Államokban az utóbbi időkben tért vesztett. Az általam mélyen tisztelt nagy ember nem fogja rossz néven venni, ha az igazság érdekében az alábbi felvilágosításokat teszem: Az unitárius hitvallás Amerikában nem hogy tért vesztett volna, az utóbbi időben, hanem még tetemesen gyarapodott híveinek száma . . . Az igaz, hogy néhány kitünő pap egyházunkból kilépett, mint Osgood, kire Kossuth is hivatkozik, de az unitárius egyházból más egyházba áttért papok száma husz év alatt alig megy hatra, míg a mi egyházunkba minden évben annyi jött más vallásfelekezetek papjai közül. Az is igaz, hogy a mi szaporodásunk, jóllehet tetemes, még sem oly gyors, mint a más vallásfelekezeteké, de tekintetbe kell vennünk, hogy a más vallásfelekezetek főleg az Európából bevándorlottak által szaporodnak. E bevándorlás, mely évenként fél millió és egy millió közt váltakozik mind a szentháromság-hívő egyházakat növeli. A mi amerikai unitárius egyházunkat ilyen európai unitárius áramlat nem gyarapítja. Az a veszteség, mely ezelőtt huszonöt évvel éppen a polgárháború előtt és annak folyama alatt érte az unitárius egyházat, reánk nézve megtisztelő s nem megszégyenítő. A mi egyházunkból ugyanis olyan egyének léptek ki, akik a déliekkel üzleti összeköttetésben állottak s mivel a mi papjaink szószékről s gyűlésekben nyíltan hirdették a rabszolgaság eltörlését, megsértve érezték magukat, vagyis a déliek pamutját s pénzét többre becsülték az unitárius hitelveknél és a szép, szabad emberi jogoknál. Következésképp elhagytak minket s olyan egyházakba mentek

át, mint az anglikán, hol az egyházi szónoklat alatti szendergéseikből nem ébresztette fel a rabszolgaság kérdésére való hivatkozás.” Kossuth leveléhez fűzte az előadó a nagy államférfiú más megjegyzéseit is az unitáriusokról. Mikor Kovács János tanárt 1881-ben az egyháza kiküldötte Angliába a Brit és Külföldi Unitárius Társulat évi közgyűlésére főleg azért, hogy az akkor alakulóban levő budapesti egyházközség segélyezése ügyét biztosítsa, angol részről idézték előtte Kossuth nyilatkozatát a magyar unitáriusokról. *Spears Róbert*, a Társulat lelkes titkára Kovács János tanárt a gyűlésnek bemutató és üdvözlő beszédében ezeket mondotta: „Néhány évvel ezelőtt találkoztam Kossuth Lajossal s midőn a nagy magyar hazafi megtudta, hogy unitárius vagyok, kezét szorított velem és így szólt: *Az én hazámban az unitáriusok a legjobb, legnemesebb, legtisztább jellemű és legderekabb emberek közé tartoznak mindazok között, akikkel találkoztam.*

Előadásának végeztével Kovács Kálmán tanár a Kossuth-levelnek két példányban készült másolatát átadta Józán Miklós püspöki vikáriusnak, aki már is gondoskodott e szép ereklyék méltó elhelyezéséről. A Kossuth-level szebb részleteit lapunk mai számában közöljük.

## *Részletek Kossuth Lajosnak Kovács János igazgató-tanárhoz írt leveléből*

*Hálás érzéssel fogadom Mart. 2-án kelt becses levelével tett ajánlatát: hogy édes anyámnak Stearns asszonyságtól, Medfordban, Massachusettsben kapott arcképét nekem átengedni méltóztatik.*

*Elfogadom, megilletődött szívvel fogadom el a kedves családi emléket, nekem az ereklye lesz, melyet a fiui szeretet kegyeletével fogok elvesztett kedveseim többi arcképeihez csatolni, melyek előtt, mint házi oltár előtt, áhitattal borulok le minden éjjel mielőtt nyugalomra hajtanám bánatos öreg fejemet.*

*Ha talán levelezésben áll tisztelt Tanár úr Stearns asszonysággal, kit nekem nincs ugyan szerencsém személyesen ismerni, de kiről Luiza (Ruttkayné) hugomtól tudom, hogy Emília (Zsulavszkyné) hugommal igen benső barát-*

ságban állott, s iránta mind haláláig mindenkor nagy jóakaratot tanúsított: kérem, méltóztassék neki köszönetemet jelenteni a kegyeletért, mellyel anyám arcképét megőrizte s a szivességért, mellyel nővéremet hontalanságában gyámolította.

Jól esett olvasnom, hogy tisztelt Tanár úr is úgy tapasztalta, miként az Egyesült Államokban s különösen Massachusettsben (melyet én mint államnak szoktam nevezni) még mindig jó indulattal emlékeznek rám. Ezt én azon varázsnak köszönhetem, melyet magyar hazánk ügyeinek igazsága, „névtelen félisteneink” hősiessége, mellyel a Haza megtámadott jogait és szabadságát védették s a jobb sorsra méltó magyar nemzet óriási erőfeszítésének a népjog lábbal tapodásával eszközlött meghiúsítása, az emberiség jobb részének érzelmeire világszerte gyakorolt. Nekem életem csodálatos viszontagságai alkalmat nyújtottak a magyar ügy valódi természetének hű megismertetésével a tengeren túli nagy, szabad köztársaság szabad polgárainak rokonszenvét az érzelmek röpké lobbanásának köréből az okadatoli meggyőződés szilárdabb polcára emelni, s mert az emberi természetben van, hogy a nagy történelmi mozzanatokat jelképezni — hogy úgy mondjam személyesíteni szokja, így történt, hogy a magyar nevet övedzett dicsőség közfényéből egy visszugaracska az én szerény nevemhez is hozzátapadt, minthogy én is magyar vagyok s a magyar történelem folyamáinak egy kis habja valék. Megszokták az amerikaiak bennem személyesítve gondolni a magyar nevet, melyet a hagyomány náluk „házas szóvá” (householdword) avatott s a hagyomány nem könnyen hal ki. Ez annak magyarázata, hogy ámbár én több mint 30 év előtt oly rohamosan futottam végig az Egyesült Államokat, hogy sehol sem időzhettem eléggé, miszerint szorosabb viszonyba léphessek az emberekkel, még is jó indulattal emlékeznek vissza mai napig is a szegény száműzött magyarra, kit egy emberöltő előtt nemzetük egy mulékony percre vendégül fogadott, mint egy vándor madarat, melynek a föld hátán otthona nincs.

★

Megvallom, hogy az Egyesült Államokban időzésem alatt, minden szíves fogadtatás dacára sem birtam soha menekedni egy kínos gondolattól, mely csaknem a nyílt zugolódásig üldözött. Értem azt a különböző mértéket,

mellyel a sors, a végzet, vagy akárminék nevezziük, nekik és nekünk, magyaroknak mért. Mindig szemem előtt cikázott Washington azon levele, mellyel a Valley-Forgei téli táborból értesítette a kormányt, hogy ő a harcot nem folytathatja, mert a mint kitavasodik, az ő elcsigázott serege szét fog bomlani a szélrózsa minden irányában, mint a polyva. És ime e reménytelen helyzetben meghozta nekik a sors áldása a hatalmas francia intervenció segítségét, melynek anyagi nyomatéka s lelkesítő hatása győzelmet biztosított. Mi más mértékkel mért a sors mi nekünk! Mi győztünk saját erőnkkel, mi nem kértünk a sorstól idegen segítséget, csak annyit kértünk a sorstól, hogy ne álljon idegen erőszak közénk s ellenségünk közé, kinek jogtalan, erkölcstelen bűnös támadását saját erőnkkel győzedelmesen visszavertük s nekünk ez igazságos, szerény kívánság teljesedése helyett, az igazságtalan végzet nyakunkra zúdította az ellenséges orosz intervenciót s vele a belső visszavonás átkát s ennek rettenetes következtését, hős nemzetünk megfogyatkozását az önbizalomban. Minő irtózatos ironiája a sorsnak ez a mérték különbség a két esetben.

★

Tökéletesen igazat adok Tanár úr azon megjegyzésének, hogy „az unitáriusok Amerikában a legmíveltebb emberek” s hozzá tehetem, hogy erkölcsiségben is kitünök, hanem van egy tünemény, mely engem meglep s melynek okáról magamnak számot adni nem tudok.

Én, amint tudja tisztelt Tanár úr, nem tartozom az unitáriusok felekezetéhez. Evangélikus szülőktől születtem, evangélikus vallásban neveltetem, s lelkemben jól érzem magamat Luthernek azon tana mellett, mely a lelkiismeretet emancipálta, midőn a keresztény vallás kutfejének a szentírást, az edénynek pedig, mellyel azon kutfőből meríteni kell, nem a bármi néven nevezett tekintély dictátorságát, hanem az ész, az egyéni szabad ítéletet jelölte ki, melynek nincs megtiltva semmi Syllabusok által, hogy azon másik, azon nem írott könyv revelatioiból is merítsen, melynek neve: természet, s melynek úgy a porszemben, mint a világok myriadjaiban nyilatkozó öröktörvényei örök törvényhozóra vallanak.

Aztán, ha a végtelen jövőben, a végtelen múlt tanúságainak üvegén tekintek, mely azt

mutatja, hogy a természet örök Istenének, a mindenséget fentartó örök törvényein kívül nincs semmi állandó a nap alatt, nem tagadhatom, hogy igaza lehetett Byronnak, midőn azt írta; hogy „religions take their turns and other creeds will rise with other years”. (a vallások váltakoznak és más idővel más hitformák keletkeznek.)

De hát nem habozom bevallani, hogy a még Byron ezen jóslata beteljesednék, az unitárius hitvallásnak volnék hajlandó legterjedtebb s legtovább tartó jövendőt ígérni és pedig azért, mert a fősúlyt nem transcendentális speculációkra, melyeknek eredete az indus Védákra vezethető vissza (Trimurti), nem mysticus dogmákra, melyeknek egynémelyikéről írva van: „credo, quia absurdum,” hanem Krisztus erkölcsstanára az emberszeretetre fekteti, mely a társas lényé alkotott emberiség tökéletességének törvénye, melynek uralma nélkül soha sem lesz megadva az emberiségnek az a nagy áldás, melyet Krisztus e szavakkal kívánt követőinek: „béke legyen veletek!”

Hát mert ekként gondolkozom nagyon meglepett engem az, hogy az Egyesült Államokban az unitárius vallás az utóbbi időkben, a mennyire tudom, tért nem csak nem nyert, de sőt veszített.<sup>1)</sup> Még több vezérpapjuk is (többek között a nagyhírű Osgood) az episcopalis egyházba tért át. Nagyon sajátságos tünemény ez, különösen Amerikában, hol az unitáriusok előtt William Ellery Channing nemes, tisztafényű fáklyája lobog. Nem bírom a dolgot magamnak megmagyarázni annyira nem, hogy csaknem hajlandóvá teszen azt kérdezni, vajjon ez is nem-e azon számos társadalmi korjeléssel van kapcsolatban, melyek korunkban mindenütt s minden, de minden irányban oly sűrűn tünedeznek fel, mintha most is, mint már nem egyszer a múltakban, meg akarnák mutatni, hogy az emberiség haladása nem egyenes vonalban, hanem csavaros görbékben mozog, a mi lehajlásokat (visszaesés) feltételez.

De sokkal inkább kívül állok az életen, mintsem hogy ítélhetnék. Megújítom legőszintébb, meleg köszönetemet szíves ajánlatáért, s van szerencsém Önt, legjobb kívánataim kíséretében nagyrabecsüléssel üdvözölni.

Kossuth Lajos.

<sup>(1)</sup> Erre nézve lásd az előző cikkben Bixby tanár levelét. (Szerk.)

## HŐSÖK, EMBEREK.

### Öszövétségi zsidózó volt-e Dávid Ferenc élete végén?

Közel négyszáz esztendő telt el Dávid Ferenc halála óta, de ez a kérdés a mai napig visszajár, mint valami éjféli kísértet. Az embert a hideg borzongatja végig, ha arra gondol, hogy négyszáz év nem volt elegendő ahhoz, hogy az a hamis vád, amellyel halálba vitték a mi prófétánkat, ilyen hosszú idő alatt hitelét veszítse és az igazság minden ember előtt tisztán álljon. Ugy hangzik a Dávid Ferenc ellen felhozott zsidózás vádja, mint Jézus Krisztus ellen az istenkáromlás hamis ürügye, amellyel keresztfára sikerült őt ellenségeinek juttatni. Az igaz emberek ellen csak hamis rágalmak alapján járhatnak el kortársaik, de az igazságot tisztán látja az utókor s ma nevetséges volna Jézus Krisztussal szemben az istenkáromlásra, mint halálának okára rámutatni. 1571. óta a Báthory-család reakciója keresve kereste az ürügyet, amellyel Dávid Ferencet eltehesse láb alól. De ilyent nehezen lehetett találni. Végre a fejedelmi udvar Blandrata György személyében alkalmas egyént talált, aki vádat koholt az unitáriusok ősz vezére ellen s a vád így szólt: „zsidózásra tértek ő és követői.” Ennek az álnok rágalomnak alapján ítélte el Dávidot a Báthory-reakció udvari bírósága az unitáriusok tiltakozása és erőfeszítése ellenére. Azóta ezt a vádat százszor és ezerszer megcáfolták Dávid Ferenc utolsó, napvilágra került írásai, de hiába, mert akik nem néznek utána Dávid saját írásainak, azok az egykorú, rosszakaratú krónikasoktól máig is azt a hirt veszik át: Dávid Ferenc zsidózásért holtig tartó fogságra ítélték.

Sajnos ebbe a hibába esik Szerb Antal a kiváló irodalomtörténész is, akinek új irodalomtörténete nem régen jelent meg az Erdélyi Szépművés Céh kiadásában. Megvalljuk, hogy ennél szebb és gondolatokban gazdagabb, eredeti felfogású magyar irodalomtörténetet eddig még nem igen láttunk. A múltban csak az egy Horváth Ciriell írta meg hasonló lelki gazdasággal a régi magyar irodalom történetét. Szerb Antal Dávidról is megkapó képet rajzol (I. kötet 61–65 l.) csak a kép végét rontja el, amikor ő is feleleveníti a zsidózás vádját. Nyilvánvaló, hogy ő sem ismeri Dávid eredeti munkáit.

Szerb Antal irodalomtörténetének egyes részeit Féja Géza bírálja a „Válasz” című folyóirat 1934. évi december havi 5. számában „a magyar

irodalom bölcsőjénél" címen megjelent cikkében s ebben a protestáns kor irodalmára vonatkozó több rendbeli tévedést kiigazít. Minket csak az a rész érdekel, amelyben Dávid Ferencről van szó. A kiváló bíráló megállapítja, hogy Dávid nem hogy zsidózó lett volna, hanem ellenkezőleg, ő volt a legujszövetségibb lélek, aki az összes reformátorok közt a legtöbbet tett Jézus igazi alakjának és nagyságának megismeréséért. Itt említjük meg, hogy lapunk szerkesztője a Keresztény Magvetőben most közlés alatt lévő tanulmánysozartában ugyanerre az eredményre jutott el.

De már lássuk mit mond Főja Géza, aki-nél szebben kevesen látták meg Dávid Ferenc igazi értékét:

„Ez az irodalom (1) komolyan és egészségesen „életes" irodalom. De megszületett ebben a korban a tiszta eszmei magasság is, a másik csúcs, a legmagasabb emberi értékmérő Dávid Ferenc életművében. *Nem szabad csupán róla irt s többnyire felszínes munkák alapján itélni*, mint Szerb Antal tette, érdemes és elengedhetetlen, hogy legalább magyarnyelvű műveibe belemélyedjünk.

Dávid célját és szellemét egyik könyvének János Zsigmondhoz irt előszava már tökéletesen kifejezi: „a világosságnak és békességnek útján" akarja vezetni a fejedelmet. Nála már hiába keressük Méliuszék fergeteges indulatait, Dávid az emberi kifejezésnek új izét érezte, csak „Istentől megszentelt szavakkal" akart beszélni. „A király istápjá a szablya... a Messiásnak fegyverei nem testiek," — mondja s a vallásos gondolat nevében függetleníti, öncélá teszi a szellemi világot s a lelki embert.

A protestánskor tele van szöve az ószövetség nagy élményével s Isten még csaknem ószövetségi haragvó és bosszuálló Isten. De Dávid Ferenc tisztán és tudatosan ujszövetségi lélek volt. „A zsidók törvény alatt voltak, mi pedig kegyelem alatt." Krisztus számára „új mag. új világ építése." Az ujszövetségi Istenarc senkinél sem jelentkezik oly tisztán s annyira aláhuzottan, mint Dávid Ferencnél. S ő észrevette és követte azt, amit a középkor s még a reformáció nagyobbik fele sem birt észrevenni: a Krisztusban s az ujszövetségben rejlő nagy szabadságot.

Igy azután életformája a legtisztább esztétikai-etikai életforma, megállíthatatlan, *magasba siető ballada*, csak hogy a balladai út stációjánál az ideák a mérföldkövek. Az újkor szabad emberi szellemének a balladája ez, fejlődés, sőt: *rohánás a fogalmak végső egyszerűsége és tisztasága*

1) T. i. a XVI. század protestáns irodalma (szerk.)

*felé.* Az öröklét élménye egyre jobban nélkülözni bírja a mulandó s az esetleges dolgokat, ezért hagyta ott Dávid Ferenc sorra a felekezetet, a gondosan kiépített hitrendszereket. Az út végén pedig a *felekezetek feletti vallás* állott bizonyára. De egyéniségének teljes feláldozását jelentette ez az út, hiszen a tökéletesedés bizonyos foka, mindig az ember, az egyén halálával egyenlő.

Külön tanulmányt érdemel az a kérdés, hogy Dávid Ferenc hite mennyire a protestantizmus végső értelme? S az is, hogy hívőségének milyen egyenes folytatása Ady Endre vallásos-sága: az ember szabad viszonya Istennel. Dávid Ferenc fejlődési balladájának időmértékét Ady Endre balladáiban és zsoltáraiban mérhetjük újra.

Ezek a mélyen zengő, szép szavak és eszmék méltók egyedül Dávid Ferenc emlékéhez. Hallják meg már egyszer az arra illetékesek is!

## ISTEN ELŐTT.

### Az imádkozó gyülekezet.

Minden vasárnap felkeresem az unitárius templomot. Résztveszek a különféle helyen és alkalommal tartott istentiszteleteken. Testvéri szeretettől indított gyülekezetek szószékén vendégprédikátorként is helyet foglaltam. És mégis heteken keresztül hideg és idegenszerű volt a templom. Különös volt a palást nélkül szolgáló lelkész, a térdepelő gyülekezet, a textus nélküli prédikáció, a gyorsütemű és előttem ismeretlen dallamu énekek; és mások voltak a mindennapi élet mezeiről felvetődött gondolatok, melyekről a hivekkel a templomozás után elbeszélgettünk.

És egy csendes, magányos percben önkéntelenül is megkérdeztem önmagamtól, hogy vajjon ténylegesen mi is az, ami minket magyar unitáriusokat angol unitárius testvéreinkhez olyan szorosán odaköt. Igyekeztem beleélni magam azoknak az angol látogatóknak világába, akik a nagyváros zajából elszabadulva, egy kicsiny hegyvidéki székely falu fehérremeszelte templomában vettek részt először egy magyar unitárius istentiszteleten. Milyen furcsa lehetett az érzésviláguk, bizonyára különösen hatott a mi vontatott zsoltáréneklésünk, tőlük különböző és egyszerűbb szertartásunk. Eszembe jutott az is, hogy ők végighallgattak egy istentiszteletet, melynek elmondott beszédeiből egyetlen egy szót sem értettek meg, míg én itt megértem beszédüket, értelmem felfogja az intéseket és tanításokat s mégis eleinte az volt az érzésem, hogy olyan messze vagyunk egymástól.

Az oxfordi Manchester College dékánja *J. Weatherall* fehérhaju hatvanesztendős ember, aki hosszú vidéki és londoni lelkeszi szolgálatának minden gazdag tapasztalatát magával hozta a tudós teológiai főiskolai falai közzé. Vele is elbeszélgettem ezekről a gondolatokról s amiközben atyai szeretettel segített lélekvándorlásom nehéz barangolása közben, megvilágosodott, tudatossá ébredt bennem mindaz, amit addig is éreztem, de amit a külsőségek szövevényes változatu sokasága és idegenszerűsége pillanatokra eltakart szemeim elől.

Igaz, hogy mások a szertartások és idegenek a szokások. Más a légkör, az okok és források, melyek egybehátásából angol földön is kisarjadt az unitarizmus gondolata és más volt az az út, melyen keresztül életüket a mai napokig elvezették. Szokatlanok a külsőségek, melyekkel egyházi életükben találkozunk. És mindezekben és az el nem mondott különbségeken felül van valami, ami mélyes mélyről felfakadóan összeköt bennünket, ami elfeledtetni mindazt, ami különbséget jelent és ez az *imádkozás*, az utkereső és Isten felé vágyódó emberlelkek tömegeinek egybekapcsolódása: *az imádkozó gyülekezet!*

Az imádkozó gyülekezet körében otthon érzem magam az angol unitárius templomban, ahogyan otthon van miközöttünk, hozzánk elzarándoló angol és amerikai unitárius is. Az idő és tér által gyakran befolyásolt s azok véges szeszélye szerint változó történelmi, felekezeti, kulturális és baráti kapcsolatokon felül, van egy erősebb kapcsolatunk, mely az Isten felé vágyódó s az ő lelke közelségében békességet találó egyes embert és a gyülekezetet is egybekapcsolja: *és az imádkozás!*

A lélektestvériség volt az az erős vár és otalom, mely dacolt a változó idő viharzásaival, amely a tengereken túlról is mellettünk maradt, az ellenséges háborus csatazajban, országhatárok változása perceiben, amely együtt sirt a menekülőkkel, szomorkodott a megcsontított s maradék erejűkkel a templomot és iskolát támogató erdélyi magyar unitáriusokkal s amelyik együtt örvendezik velünk kevésszámú örömnök áldott perceiben is. Az egymást testvérnek érző emberek, a szív szeretettel kiapadhatatlan kutforrásaiból küldik el fohászukat, imádkozó könyörgésüket, a minden lélek imáját egyformán meghallgató és megáldó, ugyanazon örök Isten színe elé.

(Oxford 1935. február.)

*Ferencz József.*

*Siessen előfizetni!*

## KÖNYVEK.

### János Zsigmond erdélyi fejedelem élet- és jellemrajza.

Irta: Szentmártoni Kálmán, I. G. Duca (Székelykeresztur) 1934. 360 l.

Világos, szép, de tárgyánál fogva nagyon tragikus hangulatú könyv. Ideje volt, hogy megjelent. A XX. század germán szemléletű, Székfű Gyula által sugallt történetírásával szemben még kellett végre mutatni János Zsigmond igazi alakját. Azon nincs mit csodálkozni, hogy a germán értékeszményektől telített történetírók Forgách Ferentől Székfű Gyuláig János Zsigmondról hamis és torz képet rajzoltak. Könnyen érthető ez, ha tekintetbe vesszük, hogy a Forgách Ferencek ahhoz a szellemi családhoz tartoznak, amely minden időben szívesen jegyzi fel a germánsággal meg nem alkuvó nemzeti egység, a nemzeti kollektív gondolat felbomlását, de annál nyugtalanabb, ha a várv-várt halál helyett akármilyen gyenge és ványadt formában, de mégis a kizárólagos magyar gondolat fennmaradásával, a germánellenes magyar szellem újabb megnyilatkozásával kell találkozni.

A XV. század vége és a XVI. század eleje a magyar kollektívitás és nemzeti erő felbomlásának ideje. Az utolsó, aki a széthulló erőket összefogta Hunyadi Mátyás volt. Az ő halálától fogva meredeken zuhant alá a nemzet élettereje s a török egy félig holt társadalommal ütközik meg Mohácsnál. Az ország halálára mohón számítottak a nyugati prédalesők: a Habsburgok. Velük szemben egy haldokló nemzet utolsó élniakarása és szalmaszálba kapaszkodása: a Szapolyai család trónraemelése.

1541 után a nemzeti gondolat szivverése mindjobban kihagy és irtózatossan szomorú látni e könyv minden sorából, minden képéből, amelyek nagyon világosak és nagyon szépek, hogy milyen erőtlen, milyen utolsó, milyen szárnyaszegett, milyen szájalomraméltó lett a saját hazájában a magyar. János Zsigmond, a fejedelmi sarj nem kapott külön nevelést és bánásmódot, mint egy akármilyen más jobb nemesi fiú. Senki sem törődik vele, mindenkinek útjában van, el akarják láb alól tenni, mert az utolsó ereje a fáradt nemzeti életnek. S benne mégis feltámad az őserő, a magyar élniakarás és megkezd az új életet a maga szerény, lecsökkentett és megcsontított formájában: az erdélyi fejedelemségben. Ennek birtokához János Zsigmond a végletekig ragaszkodik, mint apai hagyatékához, vagyis a

nemzeti gondolat utolsó szabad területéhez. Szekfü Gyula hibának róhatja fel ezt hősiességnek, de előttünk éppen ezért lesz tiszteltté s karcsú alakjával és finom arcával a feltámadni akaró nemzeti gondolat megdicsőült szellemévé. Bizony a mi lelkünk is sír, amikor a csaszok úgy járnak ki s be a magyar fejedelmi udvarban, mint a fényes Porta teljhatalmu követői, de méginkább fáj a szívünk akkor, amikor azt látjuk, hogy a nyugati végeken a Habsburgok már követet sem küldenek a magyarsághoz, mert hiszen teljesen és maradéktalanul zsebre rakták szegény magyarokat s akit nem lehetett így elhelyezni, annak könnyebb-ség okáért, fejét vették.

Tragikus idők, siratni való századok! De vajjon ma jobban állunk-e? Ez a szörnyű kérdés szakad ki lelkünkől, ha ezt a könyvet olvassuk. S ez a gondolat ott kísért — összehasonlítás-képen — minden mondatnál. Olvassa el minden unitárius — nem! minden magyar ember ezt a könyvet és nem bánja meg, mert érdekesebb minden regénynél és izgatóbb minden filmnél.

Nagyon érdekesek és figyelemreméltók azok a részek is, ahol a vallásügy rendezése van leírva az első erdélyi fejedelem idejében. Érezzük, hogy János Zsigmondban élt a turáni fajta veleszületett nagy türelmessége, ami egyedül hozhatta létre a XVI. században az erdélyi vallásszabadságot. Persze a germán mentalitású Szekfü ezt nem képes megérteni s éppen ezért tagadja ennek léteét, ha másképp nem megy, a törvény világos rendelkezéseinek elhallgatásával. Nyugati germán szemmel nézve, az erdélyi vallásrendezés abszurdum, de előttünk — magyarok előtt, akik mást is tudunk, nemcsak a nyugati germán eszmevilágot *szolgailag* követni, előttünk egy nagyon természetes, napon szép, mélyen vallásos, igazi emberi, vagyis magyar aktus.

De ne mi beszéljünk, beszéljen a könyv. Mondja el minden magyarnak, hogy élt egyszer egy magyar királyfi, akit koldusan neveltek, hogy elfelejtse királyságát, de hiába volt minden bosszorkányság, a királyfiban föléledt a veleszületett nemes lélek, lerázta a rontást, az ellenséges varázst és szépen, diadalmasan bevonult a magyar szivekbe, a magyar lelkekbe, hogy ott éljen örökre emlékezetes életet és ott álmódjon egy szép magyar hazáról, egy boldogabb magyar jövőről, egy gyönyörűsége keleti tündérkertről. (il)

### **A négyszázéves kolozsvári unitárius kollégium története elkészült.**

**Felhívás a kétkötetes nagy munka előfizetésére**

A csonka-magyarországi kicsiny unitárius egyház budapesti és vidéki hívei egyaránt áldo-

zatos lélekkel viselik a kis köztületek szokásos nagy terheit.

Az egyházi adózáson kívül az ifjuság támogatásától kezdve egészen a lelkeszi nyugdíjalapig a hívek időről-időre a legkülönbözőbb gyűjtésekre kell, hogy filléreiket maguktól megvonják. S mindenik gyűjtés az adott helyzethez szabva, kívánóságát elutasíthatatlannak tekinti.

Ezuttal nem alkalmi gyűjtésről, nem muló sikerről és helyi vonatkozású kérdésről van szó, hanem az egyetemes unitárius egyház kulturális jelentőségű célkitűzésének valóra váltásáról.

A kolozsvári unitárius kollégium az erdélyi unitárius szellemi bölcsője volt. Ezt mi is érezzük és így is tudjuk. Ámde a nagy nyilvánosság velünk rokonszenvező érzésvilágának megalapozásához nélkülözhetetlennek tartjuk a kollégium történetének a megjelentetését.

A nagy nyilvánosság rólunk azért tud oly keveset, mert a gondolat és tudás szárnyait: a sajtót nem vesszük kellő módon igénybe.

A kolozsvári kollégium történetén át mi magunk is lélekben megerősödünk s másokat is velünk szemben megértőkké teszünk.

A kollégium történetének megjelentetésére azért is nagy súlyt kell, hogy fektessünk, mert a rövid lélekzetű művecskéken túl ritkán akad csekély számú híveink között nagyobb fáradságot igénylő munka megírására hivatott író. Ezeket meg kell becsülnünk és önzetlen fáradozásukat legalább azzal kell jutalmaznunk, hogy a megírt mű megjelenését támogatjuk.

Az unitárius nagyobb munkák hiányát sokszor halljuk fölemlíteni, tehát most, amidőn egy ily értékes munka kész van, a saját kis körünkön túl is mindent el kell, hogy kövessünk a kívánt számú előfizetők összegyűjtésére.

Gondoljunk arra, hogy híres kollégiumunk történetén keresztül sok barátot szerezhünk és a magunk egyházi irodalmának is egy régen érzett hiányát pótolhatjuk.

A kollégium történetének megírója: *dr. Gál Kelemen* eddigi irodalmi multja biztosíték arra, hogy az 50—55 nyomtatott ivre tervezett két kötetes munkában az unitárius vallás és egyház közel négy évszázados kulturális jelentőségét tárja föl.

A mű ára: 10 pengő. Ezt az összeget be lehet küldeni az Országos Központi Hitelszövetkezet 8486. sz. csekklapján az Unitárius Kollégium („Koll”) folyószámlájára, vagy postautalványon a lelkeszi hivatalba (V. Koháry-u. 4.) Innen fogjuk a nagyérdemű művet a nyár folyamán szétküldeni.

Az áldozatok meghozataláért minden tiszteletet és elismerést kiérdemelt híveinket arra kérjük, hogy a jelzett munkára sürgősen előfizetni és ismerőseik körében is előfizetőket szerezni sziveskedjenek.

Ezt kéri szeretettel a gyűjtőbizottság tagjai:

*Józan Miklós*

*Dr. Csiki Gábor*

*Kelemen Béla, Dr. Tóth György, Kovács Kálmán*

## Törődést és tetteket!

Törődést velünk és tetteket értünk! Ezt kéri a csonka hazából mindenfelől az unitárius ifjúság abban a sok levélben, amelyet a Brassai Sámuel Unitárius Ifjúsági Egyesület elnökségéhez küldtek az állástalan unitárius ifjúsági kataszter elkészítése céljából.

Jogászok, mérnökök, tanárok, egyetemi tanulmányaikat félbenhagyottak továbbá érettségizettek, sőt még apák is írnak. Leveleikben a nehéz élet küzdelmei mellett arról az elhagyatottságról és velük való nemtörődésről írnak, amelyben — sajnos — élniök kell. Kíérzik leveleikből vallásunk mély szeretete és ahhoz való rendíthetetlen ragaszkodás. A sok értékes és érdekes levelek egyikéből egy részt közlünk, amelynek írója igen helyesen mutat rá az ifjúság elhagyatottságának jelenlegi okára és arra, hogy ez az állapot *a jövőben mily nagy kárt és veszteséget fog okozni egyháztársadalmi életünknek.*

A levélrész így szól:

„Én és fiam nem mehetek máshoz (t. i. egri püspökhöz) unitárius létemre. A vallásomat pedig mit őseimtől örököltem, nem hagyom el. Ha jelenlegi nagyjaink így törődnek velünk, akkor a mostani fiatalságból nem lesznek magasabb állásuak és a jövőben nem lesz, aki védelmezze vallásunkat és annak hívőit”.

Mi ugyanezt mondjuk azzal a kiigazítással, hogy nem csak magas, de még közepes állású unitárius férfi is alig lesz a mai gondolkodás mellett. Ezt már többször kifejezésre is juttattuk, de hiába. Távol esnek az ifjúságtól azok, kiknek ezt meg kellett volna már eddig is hallaniok, akik meg a közelünkben élnek, ha hallják is nem veszik komolyan és nem hiszik el az ifjúság nagy nyomorát. Mindezt a mai élet nehézségeitől okozott ifjúi zugolódásnak és elégedetlenségnek tudják be. Nem néznek mélyebbre. Nem kelti fel érdeklődésüket, hogy miért van ez. Miért kór, zúgolódik és türelmetlenkedik az ifjúság. Nincs talán valami mélyebb és alaposabb oka ennek? Vajjon egyházi vezetőink nem látják meg, hogy az ifjúság érzi és tudja ösztönszerűleg, hogy jajkiáltása *nem pusztán az ő egyéni élete jobbrafordulásáért, hanem magasabb célok és eszmék megvalósít-*

*hatatlansága miatt tör ki? Pedig az ifjúság ösztönös megérzése helyes és igaz. A magasabb célok és eszmék megvalósításához azonban nem engednek neki lehetőséget.*

Tizenöt év óta az ifjúság lét és jövő kérdését s annak megoldását „kicsi az ország nem lehet semmit tenni” jelszó hangoztatásával oldották meg, jobban mondva nem oldották meg, de még csak egészséges kísérletet sem láttunk a megoldás akarására. Nem nehéz dolog az ország kicsinységével elhárítani minden munkát és törődést azoknak, akiknek ezzel sokat kellene törődni és ezért áldozatos tetteket hozni, hiszen ez nekik szent kötelességük. Az élet, a sors azért állította ez őrhelyekre őket, hogy *ahol a nemzet és az egyház jövője és sorsa fellett kell örködni és ezért dolgozni, e kötelességüket szentül és igazán teljesítsék is. Hatalmukat és mindazt ami a magyar jövő céljait elősegíti, ennek a szolgálatába kellene hogy állítsák.*

Igy gondolja és így szeretné látni ezt az ifjúság. Ezt a példaképet szeretné örökölni és örökségül hátrahagyni. — Sajnos nem ezt látja és tapasztalja teljességében s így még csak reménye is kevés lehet hogy ezt örökölje és örökségül hagyja. Mert ha például kettőzött erővel élete végére meg is szerezheti azt az állást és hatalmat, amit nem örökölt és amihez annakidején még csak egy kis segítséget sem kapott, a legtöbbnek nem lesz utódja, akire hagyja a szent örökséget, mert egész életét a roppant küzdelem emésztette fel anélkül, hogy a családra még csak gondolhatott volna is.

Milyen kevés azoknak száma, akik hivataluk terén elérnek valamelyes eredményt és mily sok azoké, akik elvesznek anélkül, hogy éltek volna rendes emberi életet a haza, az egyház és a család javára! Mily könnyen összeszámlálhatók azok, akik hasznos munkájukkal örömet, jólétet jelentenek, nem pedig terhet, úgy maguk, mint a köz számára.

Ezek után önkéntlenül kérdezzük: Mi lesz már velünk, magyar unitárius ifjúsággal? A háború után tizenöt évvel, amikor minden ország megoldotta valamiképen az ifjúság jövő életének kérdését, ami által a nemzet egész vétkeringését liktetőbbé és az egész nemzetet életképesebbé és ellenállóbbá tette, addig nálunk e téren *úgy országos, mint egyházi viszonylatban a különböző, kényszerített segélyezéseken túl nem mentek. A segélyezés nem megoldás még ideiglenesen sem azoknak, akik*



a mai életre való teljes felkészültséggel, duzzadó ifjúi erővel várják a munka, az alkotás pillanatát!

A munka, az alkotás lehetősége életet, eredményt és jövőt jelent a hazának és fiainak, míg a kegyelemkenyéren való tengődő élet tespedést és hanyatlást idéz elő az emberekben, aminek káros hatását az egész nemzet fogja keservesen megérezni.

Mit kell tehát tenniük egyházunk és nemzetünk nagyjainak a jövő nemzedékért? *Törődni velük!* Munkát és tetteket kérünk, azoktól, kiknek ez szent kötelességük! Szent kötelességük nemcsak azért, mert módjukban és hatalmukban áll tenni, hanem azért is, mert *ezért felelnek az Isten és a történelem ítélőszéke előtt.* Értsék meg végre és lássák be, hogy a jövő nemzedék életének kérdésével szorosán összefügg az egyház és a nemzet sorsa. Együtt élnek, virulnak vagy hanyatlanak, s hogy az utóbbi ne történjen meg, ezért többet kell dolgozni, mint eddig. Akiknek a módjuk és hatalmuk megvan, *mindig meg kell hogy találják, ha akarják* a megfelelő módot és eszközt a változtatásra. De ha nem akarnak, nem is tesznek semmit. Mentségül semmit fel nem hozhatnak. Rossz sereg rossz vezér nélkül nincs. A nyáj sem széled el, ha jó a pásztor.

Vajjon meghallják-e már végre az arra illetékesek a jövő unitárius nemzedék jajkiállítását és megindul-e a munka az áldozatos teletrekészség nem pusztán értünk, hanem egyházunk és nemzetünk jövőjéért először e kis családban: a mi unitárius egyházunkban, hogy ebben is elől járjunk és példát mutassunk?! Vagy pedig süket fülekre talál szavunk s marad minden úgy, amint volt és az élet folyik tovább Pató Pál házatáján a jövőnek minden reménysége nélkül?!

*dr. Szabó Elek.*

## Beszámoló az Unitárius Nőszövetség diákvacsora akciójáról.

Lapunk múlt évi októberi számában beszámoltunk múlt évi diákvacsora akciónkról. Ebben az évben is hetenként három ízben terítettünk 26 diákunknak, akik között négy kedves erdélyi vendégünk is van. Különösen nagy örömeinkre szolgál, hogy nem csak a *budapesti* unitárius társadalom, hanem *vidéki* hiveink is nagy számmal segítettek nemesszívü adományaikkal. Sőt még a határokon túl, egyik erdélyi főgondnokunk is szeretettel gondolt a Budapestre szakadt unitárius ifjainkra. Ez év tavaszán a jó Isten segítségével eljutunk negyedik évfordulónkhoz.

Vacsora akciónkat 1934. október közepén kezdtük meg újra. Természetbeni vacsorát készítettek 26 diák részére három alkalommal dr. Mikó Ferencné, ket estére dr. Csiki Gáborné, dr. v. Nyiredy Gézané, egy alkalommal Suberka Károlyné, disznótóros vacsora özv. Farkas Gyözöné Baja és Homoki Istvánné Karcag. Természetben adakoztak: Bethlen Gábor Szövetség 5 kg. paradicsom konzerv, néhai özv. Lipkay Arthurné 150 kg. burgonya és dr. Kozma Jenőné 160 kg. liszt.

Pénzbeli adományok érkeztek: Unitárius Misszió Ház 50 P., vitéz Kozma Ferencné 40 P., dr. báró Daniel Gábor 20 P., Józán Miklósné 20 P., dr. Veress Gábor 20 P., Héderváry Hugóné 20 P., dr. Mikó Gáborné 20 P., Kelen Béla 10 P., dr. Ferenczy Géza főgondnok (Nagyajta) 10 P., Pausperil Károlyné 10 P., Péterffy Gyuláné 10 P., dr. Zsakó Andorné 10 P., dr. Hegyi Gyuláné 8 P., özv. Ráduly Jánosné 5 P., Rend Domokosné 5 P., dr. Tóth György 5 P., Bartha Lajos 5 P., Dimény Mózes 5 P., özv. Nyirő Gézané 5 P., dr. Benczédi Lászlóné 5 P., dr. Halász Jánosné 5 P., dr. Rákóczy Béláné 3 P. és dr. Kovacs Sándor 2 P., — Összesen: 293 Pengő.

Őszinte hálával gondolunk azokra a nemesszívü adakozókra, akik a mai magyar élet megsokeasodott gondjai között is áldozatos szívvvel sietnek a szülői tűzheletől messze szakadt fiaink segítségére. Szeretettel kérjük unitárius testvéreinket, hogy együtt érző szívük melegével sziták föl itt e nagy város köregetegében is kis székely házak meghitt tűzhelyének a lángjait. hadd érezzék a mi erdélyi fiaink, hogy ahol a lélek, a szív melege hevül, ott mindenki számára otthont nyújt az isteni gondviselés.

*vitéz Nyiredy Gézané.*

## HIREK

**Rádiós istentisztelet** lesz március 31-én vasárnap délelőtt 11 órakor Koháry-utcai templomunkból. Prédikál *Csiki Gábor* dr. missziói lelkész. Erre a ritka alkalomra felhívjuk vidéken szétszórta élő hiveink figyelmét.

**A Dávid Ferenc egylet** február havi felolvasó ülésén *dr. Csiki Gábor* misszió lelkész ismertette az amerikai lelkészek részéről a hozzájuk intézett nemzeti, társadalmi és gazdasági politikai kérdésekben tett válaszukat. Az előadásból látható volt az, hogy az amerikai független lelkészi kar sokszor szembe hejyezkedik a mindennapi felfogással, mert a keresztény eszméhez így közelebb érzi magát. De azt is láttuk, hogy a felekezetek súlyában az ott is kisebbséget képező unitárius lelkészség vezető szerepet játszik. *Józán Miklós* vikárius imája és zárószava, *báró Dániel Gábor* elnöki megnyitó beszéde, *Péter Ernőné* és *Sághy Margit* éneke és *Váliné Barabássy Margit* zongorajátéka tették teljessé a műsort. Külön kell megemlítenünk székelykereszturi *Molnár Sándor* székely költőt, aki verseit olvasta fel. A mi kedves testvérünk a szívét hozta magával, egy pár percre a Hargita aljának éles, egészséges levegője csapott át az amugyis székely stilusu templomban, az az egészséges nemzeti és vallásos friss levegő, mely életre keltette az unitárius vallást is. Költeményei keresztény és nemzeti költemények egyszerű nemes verettel, előadása kellemes és lelkesítő. Egy pár percre kiemelt bennünket ebből a tespedt, gunyolódó, hitetlen és világpolgá-

rias levegőből és odahelyezett abba az erdélyi talajba, amelyből oly sok szép virág nyilott ezerévszáz év alatt.

**Hírek a János Zsigmond cserkész-csapat köréből.** Egyházközségünk cserkész-csapata ebben az évben is tovább folytatja áldásos nevelői munkásságát ifjúságunk körében. A csapat szervező bizottsága *Dr. Dániel Gáborral*, az ifjúság nagy barátjával az élén, mindent megtesz, hogy a cserkészcsapat *Pethő István* parancsnoksága alatt előre haladjon a magyar cserkészcsapatok soraiban. A legutóbb két, a csapat kötelékében álló ideiglenes tiszt tette le a cserkészvizsgát: *dr. Kisgyörgy Sándor* és *Csucs László*. Mindkettőjüknek jó munkát kívánunk e helyről is.

A csapat öregebb fiai február 16-án este tartották a Rákos-utcai gyülekezeti teremben estélyüket, amely minden varakozáson felül sikerült. Közönségünk ismételten megmutatta, hogy cserkészeinket mindenekfelett szereti s szívesen megjelenik ott, ahová cserkészfiaink hívják.

**Dr. Ferenczy Géza főgondnok adományai.** Az unitárius közélet figyelője immár egy emberöltő óta észlelheti, hogy főgondnokunk minden unitárius megmozdulásnál elől járt, sőt nagy kihatású szervezkedések kezdeményezője volt. Az Unitárius Irodalmi Társaság kezdeményezőjeként az unitárius irodalmi élet fellendítését célozta. Nagyösszegű adományain kívül 10.000 lejes pályadíjat tűzött ki a most már kezünkben levő János Zsigmond életrajzára, amellyel egyházunk nagy erkölcsi adosságát róttá lé az unitárius hitű fejedelemmel szemben.

Annak idején az egyházi törvények kiadását is úgy erkölcsileg, mint anyagilag támogatta s most az egyház alkotmányának szövegezésével szerzett elmulthatatlan érdemeket. Főgondnokunk egyházszeretetének megbecsülhetetlen erkölcsi értéke árad szét ama sokoldalú tevékenységből, amely az egyházi életben oly hatékonyan és áldásosan jelenkezik. Az unitárius érdekek átfogó gondolata fűti, hajtja a célkitűzések és ezek megvalósítása felé — Csonkagyarországot is beleértve.

Az erdélyi leromlott gazdasági viszonyok között is igyekezik anyagi támogatásával mindenütt a helyzetet enyhíteni, javítani. Szerényen él, csak hogy egyházi célokra adhasson. Egyik budapesti barátját legutóbb arra kérte, hogy megtakarított 2000 (kétezer) lej adományát ossza szét az itteni célkitűzések támogatására. Ebből kaptak eddig: 1. a pestszentlőrinci templom építési alap 10 P., 2. orosházi imaházra 10 P., 3. a Szentábrahám pihenő 10 P., 4. a lelkészi nyugdíjalap 15 P., 5. a misszióházi ifjúsági vacsora-akció 10 P., 6. az Unitárius Értesítő füzetalapja 10 P. A többi apróbb tételekben használtatott fel.

Az önzetlen, áldozatos unitárius lélek e megnyilatkozása a homoki unitárius lelket is virágzásba szökteti. A jócselekedetnek e dus harmatja a lankadó lelkeket is fel kell, hogy frissítse. Isten áldása legyen az adakozó jó szándékain és az adakozó minden munkáján. (y)

**A Szentábrahám pihenő céljaira** az adományok szépen gyűlnek. Hiveink megértik, hogy milyen nagyfontosságú tervről van szó! Kerjük mindazokat, akik az adakozásra felhívást kaptak, hallgassanak szívük szavára és küldjék el adományukat a Szentábrahám pihenő javára. A hivatalos nyugtázást lapunk jövő számában kezdjük.

**Egy középiskolás tanuló,** név szerint *Surányi János* hetedik gimnazista a saját keresetéből megtakarított fillérekből 10 P-t gyűjtött össze és ezt az ő viszonyaihoz mért igen nagy

ajándékot a Szentábrahám pihenő céljaira adta át. Lapunk szerkesztősege csak egy meleg, baráti kézzsoritással viszonzhatja ezt az áldozatkésztséget s azzal, hogy halk szerénységét és fiatal lelkesedését kimagasló példánul állítja oda az unitárius lélek örök áldozatossága számára.

**Egy Istenünk, egy magyar hazánk** című 214-es számú énekünket a legutóbbi rádiós istentiszteleten a szolgáló lelkész felhívására állva énekelte a gyülekezet, mint az unitárius egyház himnuszát. Ennek az éneknek mind a szövege mind a dallama méltó arra, hogy himnuszunknak tekintsük és állva énekeljük. Ezt vegyük egyházunknál állandó szokásba és énekeljük az éneket az eredeti szöveggel, ne pedig román cenzura miatt megváltoztatott szöveggel. Erre nem kell, mint sokan gondolják, egyházi hatósági határozat sem, csak egy kis érzés régi értékeink megbecsülése iránt. Hiszen a régi szöveg a csonkított unitárius egyházban így szólt: „Egy Istenünk, egy magyar hazánk.” S nekünk ma is ez a „hivatalos” szöveg.

**Böllöni Farkas Sándor iparosok és kereskedők köre** február hó 27-én megtartott választmányi ülésén, az elnökség köszönetét fejezte ki a múlt évi november hó 24-én rendezett vacsorán történt felülfizetésekért.

Felülfizettek: *Báró Dániel Gábor* 10 P., *Szabó Dénes* 5 P., *Boncza Ferenc* 5 P., *Nagy Aron* 2 P., *Csákány* 2 P., *Pálffy Lajos* 1 pengőt, *Zsigmond Lőrincz* 50 f., *Székely N.* 50 fillért.

**A Protestáns Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Bethlen Gábor Köre** február 12-én tartotta rendkívüli közgyűlését. Forrás József elnöki beszámolója után elfoglaltságára való tekintettel az ügyek továbbviteléről lemondott tisztikarával együttesen. Majd a közgyűlés elnökül egyhangulag *Gönczy Sámuel*t, alelnökül *Szöllőssy Árpád*ot, *László Delit*, *Kovács László*t, *Foris Gyulát* és *Debreczeny Árpád*ot választotta meg. Az új tisztikart számos egyesület üdvözölte, amelyhez mi is csatoljuk jó kívánságainkat.

**A Bethlen Gábor Kör** Rákos-utca 3. szám alatti helyiségében a kör tagok nagy érdeklődése mellett február 28-án este *Schulek Tibor* ev. lelkész tartott előadást: „A keresztény ember és a modern szellemi áramlatok” címmel. A nagy hatást keltő előadást vita követte, amelynek elmélyítéséhez a Bethlen Gábor Szövetség részéről megjelent *Laurentzy Vilmos* dr. egyet. tanár, *Torday Géza* dr. ügyvéd és *Steiner Lajos* jog szig. járultak hozzá. A vitaest *László Deli* belmissziós alelnök összefoglalásával zárult.

**Székely-művészet.** Hargitaváralja jelképes székely község folyó évi április hó 6-án délután 1/6 órakor a Zeneművészeti Főiskola nagytermében „Székely-művészet”-et rendez. Bevezető beszédet mond: *Ravasz László ref. püspök*; a műsorban szerepelnek *Sándor Erzs*, *Osváth Julia*, *Ignácz Rózsi*, *felvinczi Takács Alice*, *dr. Székelyhidy Ferenc*, *dr. Palló Imre*, *Koréh Endre*, *dr. Hosszu Zoltán*, *Sala Domokos* és *ditrói Csiby József*.

Jegyek a Községházán (IV., Ferenciek-tere 7. V. lépcső, I. em.) Koncert R. T.-nál (IV., Váci-utca 23.) és a Zeneművészeti Főiskola portásánál kaphatók.

„Magyar Böjt” eimen 1935. március 10-től április 14-ig bezárólag minden vasárnap d. u. 6 órakor közös templomi áhitatot tartunk a Koháry-utcai templomban. A szolgálat a következő sorrendben osztottatott be:

Március	10 Józán Miklós.
„	17 Barabás István.
„	24 Pethő István.
„	31 dr. Csiki Gábor
Április	7 Erdő János.
„	14 Darkó Béla.

Mindenkit szívesen látunk.

## Külföld.

A Leyden Internafional Bureau ezidei nyári ifjusági konferenciáját Svájcban a csodaszép luganói tó közelében fekvő Arcegnio faluskában rendezi meg a svájci szabadelvű ifjuság szervezetének, a Zwingli Bund-nak nyári „Szent-ábrahám Pihenő” otthonában. A konferencia időpontja aug. 12—17. a napi elszállásolás és ellátás kb. 4 pengőbe fog kerülni. A konferencia magyar előadója: Lőrinczy Dénes bukaresti missziói lelkész, erdélyi ifjusági szervezetünk volt elnöke, aki a LIB. végrehajtó bizottságában a magyar unitárius ifjuságot képviseli. Előadásának címe: Tekintély és vallás. A Kévekötés, a megújulni akaró fiatal magyar unitarizmus lapja, egyik legközelebbi számában részleteket is közöl, melyekkel szívesen szolgál lapunk szerkesztősége is.

## Halottaink

Özv. Barabás Dénesné szül. Baczó Rozália életének 80 évében február 10-én Karácsonyfalván elhunyt. Özv. Böjthe Mózesné szül. Kövér Ágnes életének 87 évében február 11-én Tordán elhunyt. Csokfalvi Faluvégi Áron ny. p. ü. főtanácsos életének 85-ik évében Budapesten elhunyt. Temetése március 8-án volt a farkasréti temetőben. A megboldogult huszonöt éven keresztül volt a budapesti egyházközség jegyzője. Nyugodjanak el a hosszú élet után Isten szerető szívében!

## HIVATALOS RÉSZ

Sz. 48—1935.

### Meghívó.

A budapesti unitárius egyházközség Kebli Tanácsa 1935. március 22-én (péntek) d. u. fél 6 órakor a tanácsteremben

### évnegyedi rendes ülést

tart. melyre a Tanács tagjait szeretettel meghívjuk. Budapest, 1935. márc. 6.

Dr. Kozma Jenő s. k.  
egyházi gondnok.

Józan Miklós s. k.  
lelkész-elnök.

Tárgysorozat: 1., Elnöki megnyitó. 2., Jegyzőkönyvhitelesítők kiküldése. 3., Elnökileg elintézt és folyó ügyek. 4., Számadások az 1934. évről: a., folyó pénztár b., Koháry-utcai székház c., Szövetség-utcai ház d., alapok és alapítványok e., kisebb alapok. 5., Jelentés a pénztári és leltári értékek átadásáról a gondnok-változás alkalmából. 6., Vagyonkezelő gondnok jelentése: bérlakások és üzlethelyiségek felmondása, kiadása és a bérhátralékokról. 7., Jelentés a templomház tartozásával megbízott vállalkozó pótmunkákért bejelentett követeléséről. 8., Nevelésügyi bizottság jelentése. 9., Gazdasági bizottság jelentése. 10., Adóketető bizottság jelentése. 11., Általános tiszt-

ujítás előkészítése az április 14-iki közgyűlésre. 12., Időközben érkező ügyek. 13. Indítványok írásban előre március 17-ig.

NB! Nevelésügyi bizottság: III. 18. d. u. fél 6 órakor. Gazdasági bizottság: III. 20. d. u. fél 6 órakor.

Sz. 49—1935.

### Meghívó.

A budapesti unitárius egyházközség 1935. április 14-én (vasárnap) déli 11 órakor a templomban tartja

## évi rendes közgyűlését,

melyre egyházunk minden adófizető tagját szeretettel meghívjuk.

Budapest, 1935. március 14.

Dr. Kozma Jenő s. k.  
egyházi gondnok.

Józan Miklós s. k.  
lelkész elnök.

Tárgysorozat: 1. Elnöki megnyitó. 2. Jegyzőkönyv hitelesítők kiküldése. 3. Elnökileg elintézt és folyó ügyek. 4. Folyó pénztári és alapítványi számadások jóváhagyása az 1934-ik évről. 5. Kebli Tanács  $\frac{1}{3}$ -a kilép: üresedésbe jött tagság betöltése. 6. Kebli Tanács által átutalt ügyek. 7. Általános tisztujítás 3 évre: 1935—38. évekre. 8. Dr. Tóth György kuriai bírónak örökös tiszteletbeli gondnokká való megválasztása. 9. Indítványok (írásban előre).

NB! Szavazati jogát csak az gyakorolhatja, aki egyházi adóját 1934. december 31-re rendezte s ezt nyugtával igazolja.

## Az 1935. évi egyházi adólajstrom közszemlére tétele.

Az adóketető bizottság az 1935. évi egyházi adót megállapította. Az adóketetési lajstrom 1935. évi március hó 15-től 1935. évi április hó 15-ig, 30 napi időre a lelkészi hivatalban (Koháry u. 4. II. e.) közszemlére ki lesz téve, a hol azt a hivek a hivatalos órák alatt megtekinthetik. Az adóketállítás ellen az érdekeltek a közszemlére tétel utolsó napjától számított 15 nap alatt a lelkészi hivatalhoz írásban beadható, vagy postán beküldhető felebezéssel élhetnek.

Midőn erről kedves hiveinket tisztelettel értesítjük, szíves figyelmüket arra is felhívjuk, hogy a ketetett adó naptári évnegyedenként esedékes és a negyedévi részleteket az évnegyed közepéig az egyházközség pénztárába be kell fizetni.

### Adóketető Bizottság.

Lelekési nyugdíjalapra ujabban adakoztak a következő buzgó atyánkfiai: dr. Klein Arthur Berlin 30 P., dr. Ferenczy Géza főgondnok Nagyajta, 15 P., Mátéffy Domokos Rákosliget, 11 P., Fekete Ernő Győr, Nagy Sándor (sógornője emlékére) és dr. Schimer Sándor 5-5 P., Miklós Gábor 3 P., Bajcsi Istvánné Szigetmonostor, Jukl Károlyné és Péter

Zsuzsa 2-2 P., Biró József Pápa, id. Rödiger Béla, Péterfy Julia és Bencze Béla 1-1 pengőt. Fogadják a nemes szívű adakozók egyházunk hálás köszönetét. Megnyugtató és buzdítás gyanánt még közlöm, hogy a múlt évi számadás lezárt adatai szerint a nyugdíjalap vagyona ez idő szerint készpénzben és kötvényekben: 39,234 pengő. Évről-évre gyarapodó tételei között legtöbbször becsüljük egyes híveink adományát. Ne legyen senki a csonka hazában, aki ebből a tisztas névsorból kimaradna.

Budapest, 1935. március 4.

Hitrokoni szives üdvözlettel  
Józan Miklós  
lelkész-elnök,  
az alap kezelője.

**A pestszentlőrinci unitárius templom** részére a következő adományok érkeztek: Ferenczy Mártonné, Dr. Ferenczy Géza (Erdély) Ujváry László 10—10 P. Dimény Mária 6 P. Lázár József, Dr. Pataky Ferencné, Liebenberger Ferenc, Szilágyi Tamás, Szilágyi Dezső, Máthé Géza, Bencze Béla, Dr. Gyulay Tibor Gáthy Fülöp 5—5 P. Dézsi Juliánna, Nagy Istvánné, id. Imreh József, Árkossy Gyula, Gaál Kálmán és özv. Ráduy Jánosné 4—4 P. Dankó Gábor, Dr. Mahler Sándor, Papp János, Csegezy Andor, Lőrinczy Béla, Molnár János, Kiss Irén, Kiss Jolán, Dimény Dénes, Dr. Durugy Ferenc, Faluvégi Aron, Olajos József, és Jáky Nándor 3—3 P. Dr. László Árpád Lőrincz Akos, Robonyi Piroska, Vajda András, Bordy József, Endi B. István, Dr. Nagy Béla, ajtai Kovács József, Lőrinczy Géza, Dr. Iszlay István, Réthy János, Pál Mária, Fodor Béla, Ózonich Gyula, Borbély Gyula, Fejér Domokos, Bozody László, Hegedüs Bálint, Dr. László Albert, Varga Ilona, Radnay János, György Vilmos, József Dezső, Bleyer Jenő, Csegezy Tibor, Dr. Májay Ferenc, Kovács Gábor és Csiki András 2—2 Pengő.

(Folytatjuk.)

Lgeni János  
gondnok.

**Szentábrahádi pihenőre** megajánlott Ágoston Rozália januártól kezdve egy évre havi 20 f-t. Befizettek: dr. Ferenczy Géza főgondnok 10 P-t, Zsakó testvérek (január-februárra) és Jágyi Erzsébet (szeptember-februárra) 1—1 P-t, Dimény Erzsébet (január-februárra) 60 f-t, Izsó Livia, Feldmann János (mindkettő februárra) és Szőke Attila (márciusra) 50—50 f-t, Mellinger Erzsébet és Gál-szécs Gaszton (mindkettő január-februárra) 40—40 f-t, Zapomel Gizella és Bozóky Lea (mindkettő februárra) 30—30 f-t, Székely Gábor, Balog Károly, Surányi Péter, Berde Károly (mind februárra) és Ágoston Rozália (januárra) 20—20 f-t, konfirmációs levelező lapokból 12 f, kiegészítésül 38 f, összesen 17 P, a múlt számban közölt 294 P-vel együtt 311 P.

Itt említjük meg, hogy budapesti egyházközségünk 1000 csekk lapot adott, a mi 20 P. értéket képvisel és Máté Ernő könyvnyomdász 1000 drb. borítékot adott 5 P. 56 f. értékben a konferenciás tábornak a gyűjtési felhívások elküldésére.

A körleveleket a múlt hó végén küldtük szét hitestvéreinkhez, ajánljuk nagybecsű pártfogásukba.

Együttal felkérjük azokat, akik nyáron, vagy később megajánlották filléreiket, szintén tegyenek eleget ígéretük-

Felelős kiadó: Dr. Iván László.

nek. Különbösen kénytelenek leszünk sürgető felhívásunkat elküldeni, ami a konferencia pénztárát újból megterhelné. A felhívások, a mit önálló keresettel bíró testvéreinkhez szétküldöttünk, dacára a fent említett két segítségnek 34 P 86 f-be került.

Konferenciás és templomház levelezőlapjainkat és dr. Iván László füzetét, melyek mind a Szentábrahádi pihenő összegét gyarapítják, szintén hitestvéreink nagybecsű pártfogásába ajánljuk.

## Istentiszteleti sorrend 1935. április hónapban.

H o l	Melyik napon	Mely órában	Szolgálatot végzi
<b>A., Templomokban:</b>			
V., Koháry-u. 4.			
" " (ifjusági)	7.	d. e. 11	Barabás István
" "	14.21	" "	Józan Miklós
" "	19.22	" "	Barabás István
IX., Rákos-u. 3. (Misszióház)	7.14.	d. e. 10	Darkó Béla
" "	19.21	" "	dr. Csiki Gábor
" "	22.	" "	Erdő János
<b>B., körzetekben:</b>			
VI., Gömb-u. 53. el. isk.	14.	d. u. 4.	Barabás István
X., M. A. V. telep Prot imaház.	7.	" "	Erdő János
" "	21.	" "	Darkó Béla
<b>C., Pestkörnyéken:</b>			
Csepel—Templomtéri polgári iskola.	22.	d. e. 11	Darkó Béla
Kispest—Wekerletelep II. sz. el. isk.	22.	d. u. 4.	Darkó Béla
Pszterzsébet—Erzsébet utca el. isk.	14.	" "	Darkó Béla
" "	22.	" "	Erdő János
Pesztlőrinc—Áll. telep Kulturház	7.21.	d. e. 11	Pethő István
Rákospalota—Máv. telepi iskola	7.	d. u. 4.	Barabás István
Ujpest—Szt. István-téri polg. iskola.	28.	" "	Barabás István
<b>D., Vidéken:</b>			
Budafok—Ref. templom	14.	d. u. 3.	dr. Csiki Gábor
Debrecen—Hatvan-u. 24. Unitárius Imaház	7.22.	d. e. 10	Józan Miklós
Dévaványa Unitárius Imaház	19.	d. u. 4.	Darkó Béla
Füzesgyarmat (Békés m.) Unitárius templom.	14.	d. e. 9.	Erdő János
" "	22.	" "	dr. Csiki Gábor
Mezőtur Ujvárosi áll. iskola	19.	" "	Darkó Béla
Sopron—Ref. templom.	28.	d. e. 11	Józan Miklós

**NB!** Aláhuzott dátumokon *Urvacsoraosztás*. Böjti vasárnapokon d. u. 6 órakor közös templomi áhítat a Koháry-utcában. Előadások tárgya: „Magyar Böjt.” Egyházi énekpróba minden kedden d. u. 6 órakor a Misszióház templomában. (IX., Rákos-utca 3.)